

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Didaci Covarrvvas A Leyva Toletani Episcopi Segobiensis
... Opera Omnia**

**Covarrubias y Leyva, Diego de
Antverpiae, 1610**

De iure statuto in deprehensos in adulterio.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-96556](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-96556)

auctore Plutarcho in Solonis vita. Draco etenim eam legē ante Solonem tulerat imitatus Hyetrum Argiū, qui post Moluri cędem, in vxoris adulterio deprehensū, ab Orcho meno receptus, parte etiam regionis ex Orchomeni beneficio accepta, primus omnium legem illam sanxerat, teste Ludo. Cęlio lib. 11. lect. anticq. c. 25. Postea vero & maritis licuit vxores in adulterio deprehensas sine iudicio impune necare. quod ex oratione Marci Catonis Aulus Gell. refert lib. noct. At. cap. 23. meminit & Iulius Paulus lib. 2. sentent. tit. 27. Demum lege Julia de adulteriis ab Augusto lata, sicuti Iurisconsultus Vlpianus in l. 1. ff. de adulter. testatur, & Sueton. in Augusto. ca. 34. adempta fuit maritis potestas occidendi vxores adulteras: neque eis licuit adulterum occidere quemcunque, nisi vilem. aut infamem, eumque domi suę cum vxore deprehensum, l. marito quoque ff. de adult. Reg. l. 13. tit. 17. par. 7. Patri autem permissum fuit occidere adulterum quemcunque cum filia etiam in domo mariti deprehensum, modo & ipsam filiam occideret simul. Ea; ratione maritis idem ius minime concessum fuit, quod plerunq; pietas paterni nominis consiliū pro liberis capit: mariti vero & calor, & impetus facile sententias refrenandus fuit, l. patri. & l. nec in ea. in fin. ff. de adult. l. Gracchus. C. eo tit. Regia. l. 14. tit. 16. part. 7. Licuit etiam marito authenticorū & constitutione nouellarū iure quemcunq; adulterū occidere, si eum in suspecto loco cum vxore colloquentem deprehenderet: cum prius eundem propter suspicionem ter per scripta admonuisset, ne cum vxore in secreto, aut suspecto loco confabularetur, text. in authent. vt liceat patri & auis. §. his quoq; collat. x. authent. si quis ei, C. de adult. Regia. l. 12. tit. 17. par. 7.

His igitur cōstat, iure Cęsareo maritis nō licere vxores, etiam in crimine deprehensas, occidere: adulteros vero nō quoscunque, sed vel viles, vel infames, aut eos, quos ex suspicionem ter per scripta admonitos, cū vxoribus in secreto, & suspecto loco colloquentes deprehenderint, necare maritis licuisse. Patri autem permitti, filiam adulteram, simul & adulterū, in crimine deprehensos impune occidere. Quia in re aliquot sunt omnino adnotanda: siquidem res ista ex legum inconstantia perplexitatem habet.

Primum etenim occidere adulterum patri, & marito ita permissū iure est, si ipsum in turpitudine ipsa deprehendat. It ex in l. quod ait lex. ff. de adult. vbi Iuriscons. refert Draconis & Solonis legē hoc dicentē sermone Gręco, quod hætenus ibi desiderabatur, donec Budęus verba Gręca ita restituit, *ἡ δὲ πατὴρ ἐν ἡρώδῃ ἴσχυρα* quę Latine hunc sensum reddunt: *obscena in obscenis habentem*. Alciat. vero lib. 4. de verb. sign. & Haloand. castigatorem lectionem esse existimant. si locus ille sic legatur *ἡ δὲ πατὴρ, id est, in ipso opere*, quibus ad stipulatur sepissime Lucian. & maxime in dialogo Appollin. & Mercur. cōmemorans qualiter Vulcanus Martem, & Venerē in adulterio deprehenderit: agnoscit & eandem lectionē Constantinus. Harmon. lib. 6. tit. 2. eamque probat auctoritas Pandect. Floren. Sed ipse potius accedo priori lectioni, quippe qui viderim apud Lucianum in Eunuchis, illam et verba, quę Budęus restituit ex ipsis legum tabulis, referri.

Secundo est notandum, patri licuisse filiam & adulterum occidere, si filiam haberet in potestate, d. l. patri. & quamuis Reg. lib. 14. tit. 17. par. 7. permittat patri occidere filiā, & adulterū nec addiderit patri potestatem: opinor eam esse illi legi adiciendam ex iure cōmuni: Leges etenim illa, quas Partitarum appellamus, ius cūmune imitantur omnino: & nisi manifeste, & directo sensu illud corrigant, ex obliquo sensu, aut tacito non est adnotanda iuris cōmunis abrogatio. Ex quo verius mihi videtur, patri non licere, etiam iure Regio, occidere filiā liberam ab eius potestate. Nec leges Fori, quę etiam fratri hoc homicidium permiserunt, huic sententię oberūt: quia Fori leges, nisi vlti vel posterioribus legibus fuerint comprobate, nullam vim nec potestatem habēt.

Præterea & illud est aduertendū, Regia partitarum lege marito licere adulterū vitem deprehensum cum vxore occidere, non solum si deprehendat eum maritus cum vxore in propria domo, sed alibi quocunq; in loco, l. 13. tit. 17. par. 7. vbi id expresse cauetur: licet iure Pandectarum id liceret tantum, quando maritus in domo propria adulterū deprehendisset, marito quoque ff. de adult.

Potest etiam pater vel maritus, qui hanc licentiam occidendi adulteros habet, committere prædictā occisionem proprio filio. text. in d. lib. Gracchus. *non tulle*, quod in text. Bald. & Salic. Bart. etiam in l. non. & l. c. in lib. 2. Misel.

de iur. v. vsus dictione, forte. idem Iaf. in lib. 1. §. fin. ff. de vom. opere spect. & fugit. quest. 4. col. fina Felin. in cap. qua in ecclesiarum. de consuet. num. 13. Hipp. in l. vnic. nu. 4. C. de rapt. vi. & Andr. Itraq. in lib. 5. vniuersam. C. de reuoc. donat. in princ. nu. 16. & Paul. Parisi. cons. 154. nu. 10. & 15. vol. 4. Nec libet hac in re vti ampliori Docto. catalogo, cum sit satis apud eos hanc Opinionem frequentissimam esse, quam Fortu. Garfi. in tract. de vltim. sine illat. 1. 1. col. 7. vt si quis in ferretur. reprobatur ex eo, quod leges omnes quę patri, & marito tribuunt facultatem hanc occidendi adulteros, sint iniusta, & nulla. Ego tamen & si prædicta leges iustillimę sint, quod statim tractabo, credo hanc opinionem communem falsam. Nam l. Gracchus, minime eam probat: cum loquatur de filiis, qui ipsi Numerio eorum patri, adulterū occidendi, auxilium prestiterunt, veluti focii, causa coadiuuant di patrem: quo casu diuerfum censeri debet: siquidē Bald. in lib. 1. C. vnde vi num. 46. Capolla cons. criminali 4. fina. col. m. Paul. in l. refectionis. ff. commun. prad. per textum ibi Iaf. Felin. & Hippol. in dictis locis. idem Hippol. singu. 175. & Parisius dicto cons. 154. fatentur, eum, cui licet alium occidere, posse ad id faciendum socios, & amicos assumere: & si intelligunt gloss. in lib. cum fundum. ff. de vi & vi. armat. quam dicit ibi Paul. etie singularem. Iaf. in d. §. fin. num. 5. Bal. & Felin. col. m. 1. in cap. ad nostram. de probat. Hippo. in d. l. vnic. num. 11. & in d. singu. 175. quia quidem gl. probatur, non licere alicui committere alteri ius, quod ipse habet, propria auctoritate se ipsum vlciscendi, & assumendi vindictam. Quod si propriam matrem filius, etiam parti auxilium præstans, occidisset, res esset crudelis, atque nefandi exempli, neque iure esset omnino defendenda: imo acriter punienda. Nam & liberto patronum in adulterio deprehensum occidere non licet, etiam si ipse patronus sit ex eorum numero, quia alioqui occidi à marito possent, l. si adulterum. §. liberto. ff. de adulteriis. vbi Ang. notat, non, licere cuiquam patrem bannitum, vt recentiores loquuntur, occidere: licet ipse pater ab aliis impune occidi possit. quam opinionem. Angeli defendit optime Deci. in c. qua ecclesiarum, de consuet. num. 14. contra Bart. in d. §. liberto. quia text. in d. §. liberto, aduersus Barto. vrgit, Nec. l. minime. ff. de relig. & sumptibus sine. quam pro se citat Barto. quicquam probat: cum loquatur in patre, qui in patriam irruit: licet enim tunc filio pro defensione patrię patrem occidere: vnde & contra Barto. tenet Fortun. in l. velui. ff. de iust. & iur. col. m. 9. vers. tu considera. Tamethi Plutarchus in Paralel. cap. 71. meminit rit cuiusdam Fabriciani, qui matrem & eius adulterum Petronium occidit: quem Senatorem absoluisse scribit, eo quod mater & adulter patrem eius Fabium Fabricianum, virum de Republica, ex victoria aduersus Samnitens parta, benemeritissimum, obruncauerant.

Cæterum post veteres Partitarum leges Reg. lege maritis permissum est, vxorem & adulterū in crimine ipso deprehensos impune, & propria auctoritate occidere: nulla distinctione præmissa, vtilis, an honestus sit ipse adulter, l. 2. tit. 15. lib. 8. ordin. modo vt nunque occidat, si poterit: vbi inquit lex: quę in hoc vltimo deducitur ex l. nihil interest, & l. quod ait lex. §. fin. ff. de adulter. Amittit tamen occidens vxorem, etiam adulteram, propria auctoritate dotem & illa bona, quę ob adulterium vxoris lege marito adjudicantur, quod notat Bal. Paul. Imol. Roma. & Alex. in l. si ab hostib. col. pen. ff. sol. matr. quorum opinio Regia lege 82. Tauri comprobatur. Qui etenim ius propria auctoritate sibi dixerit, etiam lege permittente, legale commodum non consequitur, l. interdum. §. qui furem. ff. de furtis. Quamuis si dos marito ex alia causa dederat à lege, non amittit eam, etiam si vxorem adulteram occidat propria auctoritate, vt Alexand. in d. col. pen. tradit. Scribit tamen Hippo. in l. patre vel marito. num. 14. ff. de q. maritū fornicarium, & habentem concubinam, minime habere ex lege licentiam occidendi vxorem in adulterio deprehensam propria auctoritate, in quo cogitandum est.

Egregia tamen hic solet tractari dubitatio, an maritus occidens propria auctoritate vxorem & adulterum in crimine deprehensos, peccet mortaliter: atque idem dubium erit de patre. Et videtur eos mortaliter non peccate. ex text. in c. si vero, in primo. de sentent. excommunicationib. vbi maritus percutiens clericum in vxoris adulterio deprehensum, non est excommunicatus: nec tenetur à Romano Pontifice absolutionis beneficium exigere: licet ceteri clericorū percussores teneantur id agere ex c. siquis suadente. 17. quęst. 1. de leges permittentes marito adulterum occidere.

tem ipsi occisoribus prestando. Vnde no admodu cogruit
 predicta solutio. Idem Fort. in d. illatio. r. aliter prefatam ob-
 iectione soluit, dicens, leges t. Cefareas permittetes patri, &
 marito adulteros occidere, ab ipsa iustitia deuiare, atque ex
 eo nulla esse, *erit autem lex. q. dist. c. fin. de prescrip. c. que contra mo-
 res. §. dist.* Nam legum latores potestatem habent leges con-
 dendi, modo iusta decernant. *Prover. c. 8. Nota Adr. quodlib. 6.
 q. 1. idem Fort. de vlt. sine, in prin. & illat. 16.* Vnde lex Cefarea
 in foro cofcientie ligat si iusta sit, vt fatetur omnes hi, quos
 in 4. ratione pro prima opinione citauimus: hec autem lex, de
 qua tractamus, iusta non est: igitur nequaquam in cofcientie
 iudicio excusat occidentem adulteros. quo fit, vt nec in
 foro seculari sit predicta lex seruanda, imo committens homi-
 cidium, puniendus est: quod Fort. ipse fatetur dicens, propter
 iustu dolore penam minuenda esse. Ipse vero eius opinio-
 23 ne in hoc vltimo t. admitterem in locis ecclesie subiectis
 quoad temporalia, quia in illis leges no sunt etiā inter laicos
 seruande sed canones. *c. si duobus, §. si de appella. Sing. secundu Abb.
 ibi & Feli. in cap. ecclesia. de const. n. 44. not. glo. in c. 2. in verb. lex. ciu-
 ilis. de arbit. in 6. idem Feli. in c. 1. de const. n. 28. And. Alcia. in c. cum
 contingat. de iureiur. n. 50. & Dominic. in c. 2. in prin. de heret. in 6.*
 & ita expressim Io. de Anania, *c. inueneris. de homi.* notat, in
 locis ecclesie subiectis, etiam quoad temporalem iurisdi-
 ctione, occidentem adulteros no esse liberum a pena, neque
 ex ipsis legibus tutu esse in foro exteriori. in prouincis ve-
 ro principibus secularibus subditis, quamuis fateamur leges
 approbare hoc homicidium, & ideo nullas esse, non tamen
 erit necessario dicendum, ipsum occisorem debere
 puniri, quia lex ciuili non tenetur omnia peccata exteriori
 pena punire: fat enim est punire ea, que maxime Reipub-
 liche nocent, & hominum conuictum destruunt: aliqua
 vero etiam illicita potest non punire ex aliqua causa, vt in
 alia q. notat Thom. 2. 2. q. 77. art. 1. ad primum. ex his ergo tollit
 quarta ratio prime opinionis: tamen ego potius eligerē
 precedentem responfionem.

Quinta ratio etiam deficit ex eo, quod nec lex commisit
 marito, aut patri potestatem, quam habet ipsa lex occidenti
 adulteros: nec reipublice conueniret hanc potestatem com-
 mitti marito, aut patri: quia sine iudicio & absque iure de-
 fensionis, occiderentur adulteri.

Verum premissa omnia eo tendunt, an liceat, vel vnqua
 licuerit patri, vel marito adulteros occidere propria aucto-
 ritate. Nec de pena eis a iudice per sententia irroganda
 diximus. vnde t. sciendū est, iure ciuili pandectaru nullibi
 24 statuta fuisse pena mortis pro adulterii crimine, nec pena
 deportationis, nec damnationis ad bestias, seu in metallu.
 quod probatur in l. Claudius. ff. de his quib. vt indign. vbi damnatus
 adulterii testamentu facere potest: quod minime posset, si
 aliqua ex predictis penis esset condemnatus, *leuis qui, §. 1. ff.
 de testam. Est etiam optimus tex. in lib. qui cum vno. §. adulterii. ff. de
 re milit. & in l. 2. §. miles. ff. de his qui not. infam. & in l. miles. ff. de adul-
 teris. & in l. si quis viduam. ff. de q. not. gl. in d. l. Claudius, & in §. miles, &
 in §. adulterii. Bart. in l. inter lib. ff. de adulter. Ioan. Faber. in §. item
 lex Julia. Inst. de publ. ind. optime Tiraq. in legib. conub. l. 12. quibus
 omnibus obstat tex. in l. castitati. C. de adul. quam gl. allegat in
 c. tua. de procurator. ex qua pena capitalis censetur contra adul-
 teros statuta: sed ei inductioni glo. satisfaciunt, que in l. vnica. C.*

25 ne Christi mancip. capitalem t. pena in exilio perpetuo inter-
 pretatur. post Azonem ibi in summa. quam gl. dicit Singularē
 Imol. in l. 3. col. 3. ff. de publ. iudic. lal. in l. transigere. nu. 9. C. de transact.
 Fel. post Anan. ibi in c. qualiter. in 2. §. licet. n. 52. de accusat. Hipp. an
 pract. crim. §. oportune, nu. 40. vbi hanc Opinione Commune esse exi-
 stimat. Sic ergo in d. l. castitati. pena capitalis in pena exilii
 perpetui intelligi potest: nec est necessario in alia pena mai-
 ori intelligenda. Sed si Accursius & eum securi intelligunt
 sub capitali pena; deportationem ex qua ciuitas amittitur,
 aut damnationem in metallu, ex qua perditur libertas, aut
 mortem naturalē, optime & proprie loquuntur: si vero exi-
 lium aliquod interpretantur, ex quo ciuitas minime amit-
 titur: falsa est comunis opinio. Nam pena capitalis est, que
 vel mortem, vel damnationē ad bestias, seu in metallu, vel
 deportationem irrogat: vt idem Accurs. explicat in l. transige-
 re, C. de trans. tex. apertus in §. 1. Inst. de publ. ind. & in l. 2. in prin. &
 in l. capitalium. ff. de penis. & in l. publicorum. ff. de publ. iud. & in l. licet capi-
 talis. & ibi Alcia. ff. de verb. sign. notat Ioa. Igne. in l. 1. §. vltimo tra-
 que supplicium. ff. ad Syllan. ex quibus constat, penam tamen
 am perpetui, non dici capitalē, nisi deponat, quod nullo
 26 iudicari, dicendū erit, eam loqui attentio in lib. 2. Misel.

dicta constitutio facta fuerit ab Alexandro Augusto multo
 ante Constantinum conditorē l. quamuis. nihil vetat aliter
 ab ipso Alexandro gladii vltione in adulteros statuta fuisse:
 se: penam autē a lege Iulia adulteris indictam, ideo Iustini-
 nianus omisit in digestis confarcinandis: quod gladii penā
 ex Alexandro, & Constantino in Codicem suum retulisset.

Sed quod ante iura Codicis tempore pandectaru mortis
 pena esset pro adulterio statuta, probat insignis tex. in §. iū
 lex Julia. Inst. de publ. ind. dicens: Lex Julia de adulteris coere-
 dis teretores aliaru nupriaru gladio punit. Ergo lege Iu-
 lia ab Augusto lata pena mortis fuit contra adulteros sta-
 tata. qui tex. dubiam reddit hanc disputationem: nec tamen
 verebor illu textum ita interpretari, vt de lege Julia, vt la-
 ta ab Augusto fuit, minime intelligatur, etiam refragante
 Cora. lib. misel. 2. cap. 1. Nam & in toto tit. ff. ad l. Iul. de adul. nul-
 libi huius pena mortis mentio fit, que si in lege Iulia statu-
 ta fuisset, no foret a tot Iurifconsultis omiffa: cum esset res
 precipue memoranda in illo de adulteris tractatu: atque
 alicubi in iure de mortis condemnatione mentio fieret, si-
 cuti fit in legibus paulo ante adductis aliaru damnationu:
 intelligo ergo in d. §. legem Iuliam, que cum lata foret ab Au-
 gusto contra adulteros, ab aliis Cefaribus ita aucta fuit, vt
 pena mortis adulterii puniatur: quod argumentu expresse
 in l. quamuis. C. ad l. Iuliam de adul. reperitur statutū. Nec incon-
 uenit eam legem Iuliam dicere: cum omnia, que sub illo ti-
 tulo continentur, tendant ad legis Iulie extensionem, &
 interpretationem: & ita Raphael Cuma. conf. 154. intellexit
 verba illius §. item lex Julia. vbi Ioa. Faber idem sentit: quod
 comprobatur ex eo, quod in eod §. dictu fit, lege Iulia puniri
 stuprantes pueros: & tamen ante l. cum vir. C. de adul. & auhen.
 vt non luxurientur, contra naturam. nullibi pena mortis pro pre-
 dicto crimine sancita reperitur, vt ipse Raphael Cuma. exi-
 stimat. Sic idem Iustinianus in §. abis deinde lex. Instum. de pub.
 iudi. legi Pompeia tribuit, quod a Constantino circa id ar-
 gumentu constitutum fuerat, in l. 1. C. de his qui parentes. nempe,
 vt eandem penam patiatur qui liberos, atque is, qui paren-
 tes occiderit, ex quo maxime verus est communis sensus.
 quamuis huic intellectu minime consentiat Tiraque l.
 in d. lib. conubiali 12.

Mortis ergo pena adulteri puniuntur sententia iudicis, et
 ex l. quamuis, C. de adul. Nec dicta lex censeri debet iniqua:
 quidem reipublica potest hoc crimen committentes morte
 punire: cum ei liceat nocentes occidere. Nam si aliquis homo
 periculosus in congregatione politica, propter aliquod
 peccatum iuste occiditur: vt commune bonum conseruetur.
 Thom. in 2. 2. q. 64. art. 2. & in specie, de lege lata contra
 adulteros notat idem Caietan. ibi. Thom. & Palud. in 4. sent.
 dist. 37. q. 2. art. 1. & Io. Maior. in 4. sentent. distim. 35. q. 1. atque in
 Mosaicade pena mortis erat statuta contra adulteros, l. c. 1. c. 20.
 iure tamen authenticorum in feminis adulteris pena
 mortis mutata fuit in alia leuiore: nempe vt adultera verberata
 in monasterium includatur, iuxta auhen. sed hodie. C. de
 adul. Regi. l. 15. tit. 17. part. 7. Apud Cumes si qua mulier in
 adulterio deprehensa fuisset, hanc in forum deducam, &
 saxo impositam, spectandam omnibus proponebant. Inde
 super asinum colloccatam, & circum vrhem peruectam in
 eundem locum restitui oportebat: ex illo infamia notatam
 Onobatin appellandam censuerunt, lapidem vero tanquam
 impurum ac detestabilem vitabant, auctore Plutarcho in
 problematis c. 115. [idem Ioan. Stobæus sermone. 42. refert, ex
 Nicolai scriptis de moribus omnium gentium Pifidis tamē
 hoc tribuit, non Cumæis.] Sed & varias adulterii penas
 apud plerasque gentes omnium diligentissime tradidit And.
 Tiraq. in d. l. conubiali. 10.

Ceteru iure Regia vxor adultera & adulter in iudicio co-
 iecti marito aceufante, per sententia iudicis ipsi marito
 traduntur cu bonis suis, vt faciat quicquid libuerit, etiā, vt
 eos occidat. l. 1. tit. de adulter. l. 4. For. l. 2. tit. 15. lib. 8. in ordina. l. 1. §.
 tit. 20. lib. 8. Recop.] qua lege poterat maritus vnū tantu ex a-
 dulteris accusare: quod lege 80. Tauri. [l. 2. tit. 20. l. 8. Recop.] ab-
 rogatu est. Nam ex ea non licet marito adulteru accusare:
 sed necesse est, vt vel vtrunq; adulteru accuset, vel nullum
 eoru. In quo illud notandū est, t. maritu adulteros occiden-
 27 te ex sententia iudicis sibi traditos, minime peccare mortaliter:
 quia sicut iudex poterat carnifici propria sententia
 executionē committere: nec carnifex peccaret exequendo
 sententia iudicis: ita iudex poterit ex ipsa lege hoc marito
 delere. Si enim lex mortis penā adulteris inferens, iusta

quid refert, carnifex, an maritus eos occidat? imo benignior est lex, quae marito eos tradit, ut si velit, eis ignoscat. Alioquin si diceremus maritum mortaliter in hoc homicidio peccare, proculdubio iudex tradens marito ipsos adulteros mortaliter peccaret, atque etiam lex foret iniqua censenda, quae auctoritatem huic homicidio praebet. Nec princeps tutus esset à mortali crimine, qui hanc legem feruari permitteret. Vnde dicendum est, maritum non peccare mortaliter, & hoc ipsum probat Ioan. à Medina de restit. q. 3. caus. 4. quod confirmatur ex Alberico, qui in 4. par. stat. q. 19. scribit, bannitum in foro conscientiae posse à privato tute occidi. idem notat Ias. in l. vbi pactum, C. de transfact. nu. 16. & Feli. in c. qua in ecclesiis, n. 12. de const. & probatur ex his, quae tradit Nelsus de S. Geminiano in tract. de bannit. 1. par. 2. temporis. q. 1. quia ipse Bannitus absens legitime vocatus ad iudicium, atque contumax, propter aliquod crimen condemnatur mortis poena, & ne ipse illudat Reipublicae, dat iudex liberam licentiam cui libet ad illum occidendum. Sic ergo adulterum occidens erit tutus in conscientiae iudicio.

28 Clericus vero si adulter depositus ab officio & beneficio in monasterium detruditur, text. in c. si quis clericus. 81. dist. gloss. in c. lator. 2. quae. 7. Io. Andr. Abb. & Imo. in c. vt clericorum, de vita & honestate cleric. & est Communis opinio, vt testatur Ioan. Bern. Calagurrita. praeful in practica. crimin. c. 79. vbi addit, clericum adulterum esse infamem, quod notauit Abb. in c. at si clericus. §. de adulteris, col. 5. de iudic. ex c. infamis, 6. q. 1.

29 In quo & illud notandum est, laicos adulteros posse per iudicem ecclesiasticum excommunicari, text. in c. consil. in 1. de appell. c. 1. & ibi Abb. de offic. ord. in c. tua de procur. Bald. in auth. clericus. C. de episc. & cleric. Ludouic. Roma. sing. 667. Feli. in c. cum sit, nu. 11. de for. compet. Stephanus Aufreterius in dem. 1. de offic. ord. reg. 4. fol. 2. Anton. Burgun. in c. 1. de empt. & vendit. optimus text. in c. seculares. 33. q. 2. & etiam puniri detractione in monasterium, secundum communem, vt fatetur Alcia. in c. 1. de offic. ord. s. notab. vbi disputat contra hanc communem, quam tamen praeter ceteris tenet Abb. in d. c. tua, & in c. gaudentes de diuor. Datur etiam his grauis poenitentia, s. de Benefic. vbi gl. 32. q. 1. & Rom. sing. 531.

CAPVT VIII. De prole. SYMMARIA.

- 1 Liberorum procreationem praemia in republica habuisse.
2 Liberorum 12. numerus vacationem munerum etiam patrimonialium praefat.
3 A quibus muneribus patres multorum liberorum excusentur.
4 Tutela quae liberi excusent.
5 Lex Julia Poppaea caput unum ex Gellio: atque item alterum, num. 5.
6 Iulius Caesar.
7 Lex Poppaea a quo lata fuerit.
8 Iuliorum verba in c. quaedam. 2. dist. in. aliter quam ab Alciato perpenfa, atque emendata.
9 Locu Socrum in historia tripartita, vera translatione illustratus.
10 Locu Lucretii ex Satyra nona explicatus.
11 Coelibatum apud veteres probrum fuisse.

Subsequitur huius secundae partis caput octauum: in quo tractandum est de Prole, quae inter maxima & tria matrimonii bona sine iniuria non inferiorem locum obtinet, quippe quae ipsum mutuum amorè, coniugale mire conciliet, atque ipsos coniugii sodales deuinctos teneat, rempublicam ipsam liberis hominibus repleat, ac tandem genus humanum varia generatione conseruet, l. 1. solut. matrim. l. 2. C. de indit. viduit. toll. Nam & Paulus Iurifconsultus Adrianum Caesarem respondisse refert se malle ampliari imperium hominum adiectione potius, quam pecuniarum copia, l. fin. §. si autem de bonis damnat. Is enim, qui Spartas leges dedit, cum ceperet quamplurimos Spartas esse, ciues adhortatus est, vt quam maximum liberorum numerum procrearent, praemia constituens his, qui procreandis liberis operam darēt: vnde ex lege apud eos constituta is, qui tres filios suscepisset, praesidijs & stationijs qui quatuor, omnium munerum vacatione habebat, auctore Arist. lib. 2. poli. c. 7. Apud Romanos constitutum deique fuit, numerum duodecim liberorum praeter oneribus, etiam patrimonialibus excusare, vt quidam opinantur auctoritate constitutionis Caesarem in l. si quis decurio. 2. C. de decurion. l. ro. ad cuius veram interpretationem adnotandum est, idem esse in quocunq; duodecim liberorum praeter parentis, licet is decurio non sit, secundum Bar. in d. l. si quis decurio, vbi

idem senserunt Plato, & Luc. de Penna. Tenet idem Bar. in l. semper, §. 1. ff. de iur. immunit. Anch. in c. licet de censibus. Guido Papae q. 301. Chassa. in consuet. Burgun. rub. 1. §. 4. in verb. aduerte, n. 55. Angel. Aret. in prin. Inst. de excusat. tutor. num. 4. vbi asserit, sic in practica obtinuisse: & seruandam esse hanc Bart. opinionem quam Communem esse fatetur Io. Mauricius in l. 1. in repe. C. mulieres. quo loco mun. sub pag. 142. eandem opinionem sequuntur & expressim asseuerant communem esse Anani. cons. vlt. col. 1. & 2. & illic Bologninus in additionib. Eandem sequitur Marcus Vetrangus lib. singulari de iure liberorum c. 41. Tandem haec communis opinio in hoc tendit, vt licet à muneribus personalibus excuset, alioquin numerus quinque liberorum in prouincijs, Romae trium, in Italia quatuor. l. 1. C. qui num. lib. se excusat. §. l. penul. C. de iis, qui num. lib. se excusat. lib. 10. Hinc illud ius trium liberorum, cuius meminere Suetonius, Appianus, Martialis, & alii: attamen à muneribus patrimonialibus non excusat minor numerus, quam duodecim liberorum: & hic excusat etiam eum, qui decurio non sit. Haec etenim est Barto. & aliorum communis interpretatio. [quam ex nostris sequitur Gregor. l. 2. tit. 17. part. 6.] Sed contra communem istam sententiam quidam tenuerunt, existimantes, duodecim liberorum numerum excusare à muneribus patrimonialibus eum, qui decurio sit, alios vero numerum decem & sex liberorum, l. semper, §. demonstratio. ff. de iure immunit. Quemadmodum visum est Bal. & Rebuffo in d. l. si quis decurio. in qua sententiam declinare videntur Alber. in rubr. ff. de muneribus. & honoribus, nu. 88. Io. Andr. in regn. decet. de regul. iur. in 6. Io. Mauricius in d. pag. 142. [Auendanius de exeq. mand. c. 19. n. 16.] Sed & Guid. Papae in d. q. 401. scribit, consuetudine, & moribus non esse receptam opinionem, quae deducitur ex d. l. si quis decurio. quae in Codice Theodosiano lib. 12. tit. 1. l. 55. ita legitur:

Idem Aug. nempse Iulianus, Leonio consuli Palaestina.

Qui pater sit 13. liberorum, non modo ad curiam non vocetur, verum etiam si sit decurio, honoratissima quiete donetur. Dat. Calend. Martii Antiochia. Iuliano A. IIII. & Sallustio. Consu. At in vulgatis Iustiniani ita transcripta fuit, si quis decurio pater sit duodecim liberorum, honoratissima munerum quiete donetur. Fateor sane aliquando etiam in praxi me fecutum fuisse hanc communem opinionem, quam modo falsam esse opinor, existimans, etiam numerum duodecim liberorum, aut sedecim non excusare quengquam à muneribus patrimonialibus, nec ab his exactionibus quas vulgo Pechos appellant. Nam communis sententia minime probatur in d. l. si quis decurio. quae vere loquitur in decurionibus, in quo distinguitur à Iurifconsult. responso in d. §. demonstratur. vbi requiritur numerus sedecim liberorum: & tamen vtraque responsio, vt palam est, non agit de muneribus patrimonialibus, sed in muneribus personalibus & municipalibus: quod apertius constat ex illa constitutione quam ex Theodosiano Codice modo adduximus. Sic & nostra haec opinio potissimum instruitur autoritate Iurifconsult. in l. Sixtum decimum. 2. §. 4. ff. de vacat. mune. Qua Patrimoniorum, inquit sunt onera, filiorum numero non excusantur, idem probat text. optimus in l. neque. & in l. qui immunitatem, C. de muner. patrimo. lib. 10. hoc ipsum & Io. Mauricius asserere conatus est in d. l. 1. pag. 141. cui libentissime accedam, ex his vtramque veterum opinionem improbens. Nec enim in decurione, nec in priuatis, iure verum est, numerum duodecim liberorum à muneribus patrimonialibus excusare. Accursius vero in d. §. demonstratur. non satis suffragatur Barto. quippe qui & si fateatur numerum sedecim & duodecim liberorum excusare à muneribus patrimonialibus, non tamen concedit decurionem. l. si quis decurio. esse intelligendam in eo, qui decurio non sit: nec in hoc propria explicat sententiam; & ideo sanior est interpretatio, vt & ipse eam constitutionem intellexit in specie per eam tradita. Quae vero statuta sunt de tribus, & quatuor, & quinque liberis in d. l. 1. c. qui nu. lib. se excusat. pertinere videntur ad munera personalia, quae ad priuatam utilitatem spectant, absque villo publico honore: vt in tutela, à qua excusat Romae 4. trium, in Italia quatuor, in prouincijs quinque; liberorum numerus. d. l. 1. l. amissimos, §. vlt. ff. de excusat. §. 1. Inst. eod. tit. Regia lex quae numerum quinque liberorum eligit. 2. titul. 17. part. 6. Quod si comunis interpretatio ad d. l. si quis decurio, alicui placuerit, vel in decurione, vel in priuato, is poterit plures eiusdem opinionis intellectus quoad praxim petere ab his, quos paulo ante citauimus auctores. Io. Andr. Chassa. Anani. Bolognino. [Tiraque. etiam de causa cessante. l. iur. 4. num.]